

УДК 368

Сокол С.В.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Харківського національного університету
будівництва та архітектури***Колодяжна Т.В.***старший викладач кафедри фінансів та кредиту
Харківського національного університету
будівництва та архітектури***Федоренко В.С.***бакалавр зі спеціальності фінансів та кредиту
Харківського національного університету
будівництва та архітектури*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСІВ СТРАХОВИКА

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто принципи організації фінансів страхової компанії. Наведено основні групи фінансових відносин, що опосередковують кругообіг коштів страховика. Представлено схематично кругообіг грошових коштів страхової організації. Досліджено регулятивну функцію держави у страховій діяльності та форми її реалізації. Розглянуто функції уповноваженого органу, що виконує Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України.

Ключові слова: страхування, фінансова діяльність, грошові потоки, державне регулювання, нормативно-правова база, страховий продукт, страховий захист, суб'єкт господарювання.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены принципы организации финансов страховой компании. Приведены основные группы финансовых отношений, которые характеризуют кругооборот средств страховщика. Представлен схематично круговорот денежных потоков страховой организации. Исследованы регулятивная функция государства в страховой деятельности и формы ее реализации. Рассмотрены функции уполномоченного органа, который выполняет Национальная комиссия по регулированию рынков финансовых услуг Украины.

Ключевые слова: страхование, финансовая деятельность, денежные потоки, государственное регулирование, нормативно-правовая база, страховой продукт, страховая защита, субъект хозяйствования.

ANNOTATION

The article deals with the principles of organization of insurance company insurance. The main groups of financial relations that mediate the insurer's turnover cycle are presented. The schematic diagram of the cash flow of the insurance organization is presented. Investigated the regulatory function of the state in insurance activity and the form of its implementation. The functions of the Authorized Agency, performed by the National Commission for Regulation of Financial Services Markets of Ukraine, are also considered.

Key words: insurance, financial activity, cash flows, state regulation, normative-legal base, insurance product, insurance protection, subject of economic activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний стратегічний курс України на процес інтеграції в європейське і світове співтовариство стає важливим чинником різних економічних, політичних і соціальних тенденцій до змін, а також у питаннях регулювання страхового сектору. За останні роки стратегія стабільного розвитку страхуван-

ня в нашій країні супроводжується постійним удосконаленням нормативно-правової бази, впровадженням нових страхових продуктів, уживанням заходів, що в кінцевому підсумку сприяють значному підвищенню надійності в роботі страхових компаній та страхових посередників [4]. Таким чином, для вирішення цих важливих завдань необхідно, передусім, розробити та обґрунтувати заходи регулювання страхового сектору України щодо грошових потоків страховиків, актуальність і своєчасність яких зумовлена тими чинниками та проблемами, які були визначені в попередніх дослідженнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Дослідження значної кількості проблем державного регулювання страхової діяльності знайшло своє відображення в наукових працях таких учених, як: В. Базилевич, А. Баранов, О. Баранова, Н. Внукова, К. Воблий, О. Гаманкова, О. Гвозденко, Т. Гварліані, В. Дорофійенко, А. Дегтяр, О. Залетов, О. Заруба, М. Кляпків, О. Колотило, О. Мурашко, Л. Нечипорук, С. Осадець, О. Поважний, Л. Рейтман, Т. Стецюк, К. Турбіна, В. Фурман, О. Чилікін, В. Шахов, Я. Шумелда, Р. Юлдашев.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на великий інтерес вітчизняних та закордонних учених і практиків до вивчення категорії «фінансова діяльність страхової компанії», слід зазначити, що в сучасних умовах кризи ринкової економіки та виходу страхового ринку на світовий рівень страхова справа потребує розроблення сучасних пропозицій щодо державного регулювання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження організації фінансів страхової компанії і, як наслідок, їх державного регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Процес формування ринкової економіки в Україні вимагає надійного страхового захисту суб'єктів господарювання. Це спричи-

няє необхідність пошуку дієвих механізмів мобілізації фінансових ресурсів страхових компаній та їх ефективного використання [3].

Необхідність забезпечення високого ступеня відповідальності страховика за соціально-економічні наслідки зумовлює потребу державного нагляду за страховою діяльністю.

Для забезпечення надійності виконання своїх зобов'язань страхова компанія повинна ефективно формувати та використовувати фінансові ресурси. Фінанси страхової компанії – вихідна ланка, основа всієї фінансової системи держави.

Фінанси страхових організацій – це економічні відносини у грошовій формі, які опосередковують кругообіг грошових коштів страховиків для забезпечення статутної діяльності і пов'язані з рухом грошових потоків, капіталу, розподілом та використанням доходів і грошових фондів страхових організацій [1]. Фінанси страхових організацій необхідно розглядати на мікроекономічному рівні як складник децентралізованих фінансів саме через специфіку страхової діяльності. Страхові компанії є незвичайними суб'єктами господарювання. Вони забезпечують мобілізацію коштів страхувальників і створення відповідних фінансових ресурсів (у тому числі страхових резервів) для надання страхувальникам страхового захисту. Цей факт є визначальним для розуміння специфіки економічних відносин, що становлять зміст поняття «фінанси страхових організацій» [1].

Як і всі фінансові відносини, фінанси страхових компаній носять державно-владний характер, більша їхня частка безпосередньо або опосередковано регламентується законодавчими та нормативними актами.

Фінанси будь-якого господарюючого суб'єкта реалізуються в рамках певних організаційних принципів, властивих саме цій правовій формі і саме цій галузі підприємницької діяльності. Враховуючи специфічні боки страхового бізнесу і спираючись на основи сучасної фінансової теорії, можна виділити такі принципи організації фінансів страхової організації [5]:

– реалізація принципу плановості досягається шляхом поточного і стратегічного фінансового планування страхової діяльності. Принцип властивий страховій діяльності, оскільки розрахунки страхових тарифів (формування ціни на страхову послугу) або актуарні розрахунки є плануванням витрат, збитковості і прибутковості страхової організації;

– диверсифікація у фінансовій діяльності – можливість здійснення діяльності страхових компаній поза межами основного бізнесу. Розподіл фінансових ризиків, що повною мірою здійснюється під час планування і формування інвестиційного портфеля страхової організації;

– дотримання принципу фінансової стійкості і безпеки особливо актуальне. Держава висуває підвищені вимоги до забезпечення фінансової стійкості страхових організацій. Вимога

безпеки виконується страховою організацією під час реалізації інвестиційної політики;

– принцип раціональності має бути врахований під час планування і здійснення різних витрат страховими організаціями;

– принцип оптимізації передбачає вживання різних економіко-математичних методів в управлінні фінансовими ресурсами страхового підприємства;

– взаємозв'язок і взаємозумовленість виконується за дії на будь-який складник сукупних фінансових ресурсів страхової організації. Основні фінансові показники страхової компанії є єдиною системою, зміни в якому-небудь окремому складовому елементі викликають адекватні зміни в інших;

– оперативність фінансової діяльності передбачає в разі негативної ситуації своєчасність коректування фінансової політики організації, ухвалення конструктивних рішень і здійснення відповідних дій для ліквідації загрозового положення;

– гнучкість організації фінансів страховика означає маневреність в управлінні ресурсами страхової організації, проведення гнучкої політики, рухливість статей доходів і витрат, складу і структури інвестицій, тарифів і т. д.

Сукупність фінансових відносин, які опосередковують кругообіг грошових коштів страхової організації, за своїм економічним змістом можна поділити на кілька груп. Це – грошові відносини між [1]:

1) засновниками страхової компанії у процесі формування статутного фонду (капіталу) страховика. Статутний капітал є першоджерелом створення умов для початку діяльності страховика.

Враховуючи специфіку страхової діяльності, пов'язану з виконанням зобов'язань за договорами страхування на початковій стадії функціонування страхової організації, коли ще немає інших коштів, окрім статутного капіталу (надходження страхових премій є ще недостатніми порівняно з обсягами страхової відповідальності), держава імперативними нормами права закріплює вимоги до мінімального розміру статутного капіталу (фонду) страховика. Тобто розмір статутного капіталу відповідає першій умові, що висувається до платоспроможності страховика і що відкриває допуск суб'єкта господарювання до страхової діяльності;

2) страховою організацією та її засновниками (акціонерами) з приводу випуску та розміщення акцій страховика, формування резервного фонду акціонерного товариства, розподілу прибутку, виплати дивідендів за акціями. Ця група відносин є вкрай важливою з огляду на те, що у складі сукупності страхових організацій переважаючою є форма створення їх у вигляді акціонерних товариств закритого і відкритого типів;

3) страховиками і страхувальниками з приводу надання страхового захисту. Страхуваль-

ники сплачують страхову премію (яка є джерелом формування страхових резервів). У процесі зазначених відносин страхувальники набувають страхового захисту, а страховик отримує джерела формування фінансових ресурсів для гарантованого виконання своїх страхових зобов'язань і, крім того, джерела якісного інвестиційного капіталу;

4) страховиками і страховими посередниками. На певних етапах розвитку страхового ринку ці відносини є доволі простими: страховий посередник виступає як «транзитна ланка» між страхувальником і страховиком. Але подальший розвиток і ускладнення цих відносин характеризуються виникненням нових форм взаємодії: участь посередника у прибутку страховика; право страхового брокера депонувати частку страхових премій тощо;

5) страховиками і перестраховиками. Договори перестраховання є достатньо складними інструментами оптимізації ризику і досягнення фінансової стійкості. Ці договори забезпечують рух різноспрямованих грошових потоків у зв'язку із взаємною участю сторін договору перестраховання у компенсації збитків; взаємній участі у прибутках; формуванні страховиком-цедентом «частки перестраховиків» у своїх страхових резервах, а отже, набуття ними прав вимоги до перестраховиків тощо;

6) страховиками та об'єднаннями страховиків. Ці об'єднання (за винятком громадських об'єднань) можуть існувати у вигляді пулів або у вигляді страхових бюро;

7) страховиками та їхніми відокремленими підрозділами з приводу фінансування витрат, розподілу та використання прибутку, співстрахування та перестраховання в межах однієї компанії деяких ризиків; формування страхових резервів та їх розміщення тощо;

8) страховою компанією та її персоналом із приводу розподілу та використання прибутку, випуску і розміщення цінних паперів, що емітуються страховою компанією, виплати дивідендів за акціями і процентів за облігаціями тощо;

9) страховиками та іншими суб'єктами господарювання з приводу участі страховиків у їхньому капіталі, надання фінансової допомоги, задоволення регресних вимог, розрахунків за штрафними санкціями тощо;

10) страховими організаціями й операторами страхового ринку в процесі інвестиційної та фінансової діяльності страховиків та з приводу інвестування та розміщення тимчасово вільних власних і залучених коштів страхових організацій. Вибір фінансових інструментів для інвестування та розміщення є достатньо широким. Ці відносини регулюються державою, яка забезпечує відповідний контроль;

11) страховиком і державою з приводу сплати податків до бюджету, цільових внесків, застосування штрафних санкцій тощо.

Розглянуті основні групи фінансових відносин можна вважати такими, що визначають

сутність і зміст фінансів страхових організацій. Кожна з перелічених груп фінансових відносин характеризується власними особливостями, а спільним є те, що матеріальною основою усіх цих відносин є рух грошових коштів страховика [7].

Саме рухом грошових коштів супроводжується формування статутного капіталу страховиків, починається і закінчується виробничий цикл страхової компанії, створюються страхові та вільні резерви, здійснюється розміщення й інвестування тимчасово вільних коштів, відбуваються страхові виплати, формується та використовується фінансовий результат [10]. Спрощену схему кругообігу грошових коштів страховика представлено на рис. 1.

На рис. 1 представлено напрями руху грошових коштів страховика, які пов'язані з формуванням його фінансових ресурсів, – капіталу в грошовій формі. У момент створення страхової організації першим і головним складником її фінансових ресурсів є власний капітал у формі статутного фонду, сформований за рахунок грошових внесків засновників.

Подальша діяльність призводить до появи інших форм власного капіталу (формується капітал резервний і додатковий, утворюється нерозподілений прибуток як результат страхової, фінансової та інвестиційної діяльності страховика), а також до появи залученого капіталу (переважно у вигляді страхових резервів, створюваних за рахунок страхових премій) [8].

Закон України «Про страхування» визначає: страхування – вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [6].

Тому кругообіг коштів не обмежується проведенням страхових операцій, він ускладнюється через здійснення страховою компанією фінансової діяльності на фінансовому ринку, яка приносить страховій організації значні доходи, є більш складним, аніж у інших суб'єктів господарювання.

З огляду на це, складнішими є завдання, пов'язані з організацією фінансів страховика і, як наслідок, їх державного регулювання [9].

Регуляторна функція держави в страховій діяльності проявляється в різних формах: прийняття законодавчих актів, що регулюють страхування, встановлення в інтересах суспільства та окремих категорій його громадян обов'язкового страхування, проведення спеціальної податкової політики, встановлення різних пільг страховикам для стимулювання їхньої діяльності, а також створення особливого правового

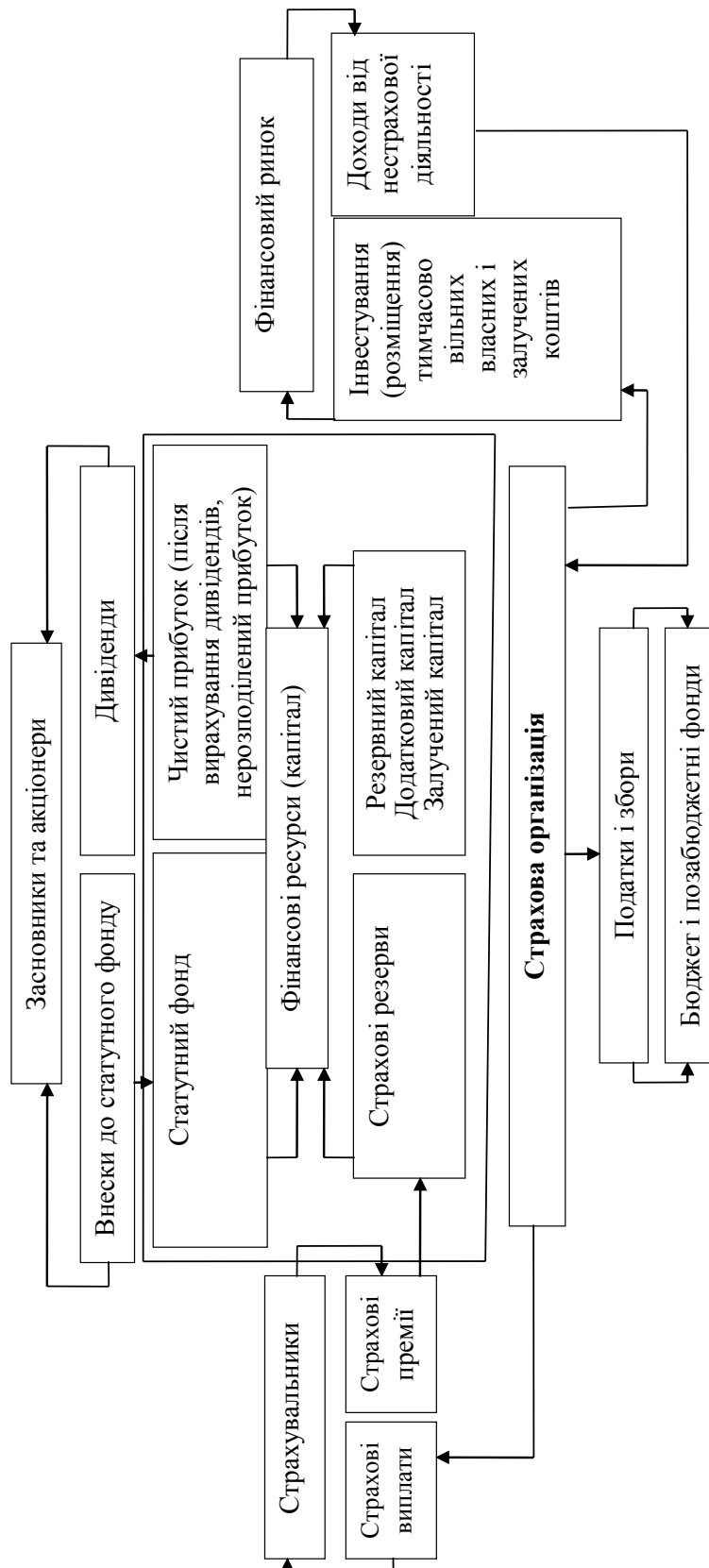

Рис. 1. Кругообіг грошових коштів страховика, пов'язаний із формуванням його фінансових ресурсів (капіталу в грошовій формі)

механізму, що забезпечує нагляд за функціонуванням страхової компанії.

Механізм державного регулювання фінансової діяльності являє собою сукупність методів, форм і інструментів, за допомогою яких забезпечується функціонування, регулювання, контроль над страховою діяльністю, а також захист прав та інтересів його суб'єктів [2].

Регулювання фінансової діяльності страховика належить до одного з основних методів механізму державного регулювання. Цей метод реалізується страховою організацією у таких формах:

- контроль над платоспроможністю;
- контроль над інвестиційною діяльністю;
- контроль над ціноутворенням та оподаткуванням.

Для регулювання фінансової діяльності використовуються такі інструменти: нормативи, ліміти, тарифи, податки, ставки, оподаткований дохід, пільги, штрафи, пеня, санкції, заборони.

Отже, під організацією фінансів страховика необхідно розуміти організацію управління грошовими перерозподільчими відносинами між страховою компанією та її контрагентами; організацію та управління рухом грошових коштів страховика та його капіталу в чинному правовому середовищі для забезпечення фінансової стійкості страховика і максимізації його прибутку або збільшення вартості компанії [7].

Слід зауважити, що ефективне функціонування фінансів страхових організацій у складі фінансової системи країни залежить не тільки від діяльності державних органів, які здійснюють управління фінансовою системою країни у цілому (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Державне казначейство, Державна податкова адміністрація, Рахункова палата Верховної Ради України, Національний банк України, Державна комісія із цінних паперів та фондового ринку). Воно можливе лише за умов додаткового управління фінансовими потоками у цій сфері через регулятивну діяльність спеціально уповноваженого органу.

Функції уповноваженого органу виконує Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. До її компетенції належать, згідно із Законом України «Про страхування» [1; 6]:

- ведення єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) та державного реєстру страхових та перестрахових брокерів;
- видача ліцензій страховикам на здійснення страхової діяльності та проведення перевірок їх відповідності виданій ліцензії;
- видача свідоцтв про включення страхових та перестрахових брокерів до державного реєстру страхових та перестрахових брокерів та проведення перевірки додержання ними законодавства про посередницьку діяльність у страхуванні та перестрахованні і достовірності їхньої звітності;

- проведення перевірок щодо правильності застосування страховиками (перестраховиками) та страховими посередниками законодавства про страхову діяльність і достовірності їхньої звітності;

- розроблення нормативних та методичних документів із питань страхової діяльності, що віднесена цим Законом до компетенції уповноваженого органу;

- узагальнення практики страхової діяльності й посередницької діяльності на страховому ринку, розроблення і подання в установленому порядку пропозицій щодо розвитку та вдосконалення законодавства України про страхову і посередницьку діяльність у страхуванні та перестрахованні;

- прийняття у межах своєї компетенції нормативно-правових актів із питань страхової і посередницької діяльності у страхуванні та перестрахованні;

- проведення аналізу додержання законодавства об'єднаннями страховиків і страхових посередників;

- здійснення контролю над платоспроможністю страховиків відповідно до взятих ними страхових зобов'язань перед страхувальниками;

- забезпечення проведення дослідницько-методологічної роботи з питань страхової і посередницької діяльності у страхуванні та перестрахованні, підвищення ефективності державного нагляду за страховою діяльністю;

- встановлення правил формування, обліку і розміщення страхових резервів та показників звітності;

- проведення і координація у визначеному законодавством порядку навчання, підготовки й перепідготовки кадрів та встановлення кваліфікаційних вимог до осіб, які провадять діяльність на страховому ринку, організація нарад, семінарів, конференцій із питань страхової діяльності;

- участь у міжнародному співробітництві у сфері страхування і посередницької діяльності у страхуванні та перестрахованні, вивчення, узагальнення, поширення світового досвіду, організація виконання міжнародних договорів України із цих питань;

- здійснення організаційно-методичного забезпечення проведення актуарних розрахунків.

Уповноважений орган може здійснювати й інші функції, необхідні для виконання покладених на нього завдань [8].

Визначено, що перелічені функції і права Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України сприяють такій організації фінансів страховика, яка б забезпечувала виконання ними своєї статутної діяльності і гарантувала права на страховий захист для широкого кола страхувальників.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, можна стверджувати, що ефективний процес проведення державного регулювання страхової

діяльності в нашій країні суттєво поліпшить якість наданих страхових послуг клієнтам, а також активізує процес інвестування коштів в економіку України, що в кінцевому підсумку сприятиме її ефективному розвитку. Розглянуті в роботі на основі аналізу літературних джерел методи регулювання страхової діяльності сприятимуть найбільш ефективному розвитку страхового ринку в Україні саме в умовах інтенсивної інтеграції у світове співтовариство.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гаманкова О.О. Фінанси страхових організацій: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2007. 328 с.
2. Грищенко Н.Б. Основы страховой деятельности: учеб. пособ. М.: Финансы и статистика, 2008. С. 352.
3. Коваль В.В., Бондаренко В.М. Перспективи розвитку страхового ринку в Україні. URL: <http://intkonf.org/>.
4. Нагайчук Н.Г., Гончаренко О.О. Фінанси страхових компаній: навч. посіб. К.: УБС НБУ, 2010. 527 с.
5. Принципи організації фінансів страховика. URL: http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,99999999/catid,155/id,5669/.
6. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Ромащенко О. Проблеми інвестування страхових резервів на ринку цінних паперів Ринок цінних паперів України. 2002. № 9. С. 15–21.
8. Ткаченко Н.В. Страхування: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2007. 376 с.
9. Фурман В.М., Філонюк О.Ф., Ніколенко М.П. Стратегічне управління страховою компанією. К.: КНЕУ, 2008. 440 с.
10. Basu S. Insurance loss ration and exposure analysis. URL: <http://ibexi.com/papers/earning.pdf>.

REFERENCES:

1. Hamankova O.O. (2007), *Finansy strakhovykh orhanizatsii*, [Finances of insurance organizations], Navch. posib, Kyiv, Ukraine.
2. Hryshchenko N. B. (2008), *Osnovy strakhovoy deyate'nosti*, [Basics of insurance activity], ucheb. posobyе, Moscow, Russia.
3. Koval V.V. «Prospects for the development of the insurance market in Ukraine», [Online], available at: <http://intkonf.org/>
4. Nahaichuk N.H. (2010), *Finansy strakhovykh kompanii*, [Finance of insurance companies], navch. posibnyk, Kyiv, Ukraine.
5. «Principles of organization of the insurer's finances», [Online], available at: http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,99999999/catid,155/id,5669/
6. About Insurance Law of Ukraine (1996), no. 85/96-VR, available at: <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Romashchenko O. (2002), «Problems of investing insurance reserves in the securities market», *Securities Market of Ukraine*, no. 9, pp. 15 – 21.
8. Tkachenko, N.V. (2007), *Strakhuvannia: Navchalnyi posibnyk*, [Insurance: A manual], Kyiv, Ukraine.
9. Furman V.M., Filoniuk O.F., Nikolenko M.P. (2008) *Stratehichne upravlinnia strakhovoiu kompaniieiu*, [Strategic management of the insurance company], Lira-K, Kyiv, Ukraine.
10. Basu S. «Insurance loss ration and exposure analysis», [Online], available at: <http://ibexi.com/papers/earning.pdf>.

Sokol S.V.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Senior Lecturer at Department of Finance and Credit,
Kharkiv National University of Construction and Architecture*

Kolodiazhna T.V.

*Senior Instructor at Department of Finance and Credit,
Kharkiv National University of Construction and Architecture*

Fedorenko V.S.

*Bachelor in Finance and Credit,
Kharkiv National University of Construction and Architecture*

STATE REGULATION OF FINANCES OF THE INSURER

There is a necessity to ensure a high degree of responsibility of the insurer for the socio-economic consequences of the need for state supervision of insurance activities. Finances of any business entity are implemented within the framework of certain organizational principles inherent in this legal form and this particular area of entrepreneurial activity, which includes: the principle of planning, diversification, financial stability, rationality, optimization, interdependence, efficiency, flexibility. It is the cash flow that accompanies the formation of the authorized capital of insurers, the insurance company's production cycle begins and ends, insurance and free reserves are created, placements and investments of temporarily free funds are carried out, insurance payments are made, financial results are formed and used.

Therefore, the circulation of funds is not limited to conducting insurance operations, it is complicated by the fact that an insurance company carries out financial activities in the financial market, which brings significant benefits to the insurance company, is more complicated than other entities. In view of this, the tasks related to the organization of the insurer's finances and, as a result, their state regulation, are more complicated.

The mechanism of state regulation of financial activity is a set of methods, forms, and tools, through which state provides a functioning, regulation, control over insurance activities, as well as protection of the rights and interests of its subjects. Regulation of financial activity of the insurer refers to one of the main methods of the mechanism of state regulation. This method is implemented by an insurance organization in the following forms: control over solvency; control over investment activity; control over pricing and taxation.

In order to regulate financial activity, such instruments are used: norms, limits, tariffs, taxes, rates, taxable income, privileges, fines, penalties, sanctions, prohibitions. It should be noted that the effective functioning of insurance companies' finances as a part of the financial system of the country depends not only on the activities of state bodies that manage the financial system of the country as a whole (Verkhovna Rada of Ukraine, Cabinet of Ministers of Ukraine, State Treasury, State Tax Administration, Accounting Chamber of the Verkhovna Rada Ukraine, National Bank of Ukraine, State Commission on Securities and Stock Market). It is possible only with the additional management of financial flows in this area through the regulatory activity of the specially authorized body.

Thus, we can say that the most effective process of state regulation of insurance activity in our country will significantly improve the quality of insurance services provided to clients, as well as intensify the process of investing in the economy of Ukraine, which will ultimately contribute to its effective development in general.